

Олег Топузов, заступник директора Інституту педагогіки АПН України,
доктор педагогічних наук
м. Київ

ДОПРОФІЛЬНА ПІДГОТОВКА УЧНІВ З ГЕОГРАФІЇ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті досліджується проблема допрофільної підготовки учнів з географії та формування стійкої мотивації, створення умов у виборі напрямку профільного навчання у старшій школі загальноосвітніх навчальних закладів.

Постановка проблеми. Шкільна система освіти, навчання географії у профільній школі актуалізує проблему організації системної допрофільної підготовки учнів, яка дасть змогу враховувати інтереси, мотивацію та здібності кожного школяра, створювати умови для навчання старшокласників відповідно до їх бажання засвоїти ту чи іншу спеціальність у майбутньому.

Концепція профільного навчання у старшій школі, затверджена рішенням колегії Міністерства освіти і науки України від 25.09.2003 № 10/12-2, передбачає здійснювати допрофільну підготовку учнів 8 – 9 класів з метою їхньої професійної орієнтації, сприяти у виборі напрямку профільного навчання у старшій школі.

Мета статті. Учні старших класів перебувають у ситуації вибору профільного напрямку своєї майбутньої діяльності, тому виникає потреба сформулювати стійку мотиваційну позицію, яка допоможе йому у подальшому самовизначитися у виборі майбутньої професії, адекватній його здібностям та бажанням займатися улюбленою справою.

Виклад основного матеріалу. Моніторингові дослідження якості освіти з профільного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, а також аналіз документації показав, що є недоліки в організації профільного навчання:

- не в повному обсязі використовуються години в інваріативній частині навчального плану, які відведені на вивчення профільних предметів;
- варіативна частина не в повному обсязі використовує властиві їй години, які відведені на продуктивне засвоєння знань з відповідного предмету;
- спеціальні курси за вибором майже відсутні і не завжди відповідають обраній спеціальності.

Крім недоліків, потрібно відзначити і нереалізовані можливості профільного навчання, а це:

- не реалізується принцип наступності між допрофільною підготовкою учнів і їх профільним навчанням у старшій школі, а також їх професійною підготовкою;

- недостатня організація педагогічного контролю та наукового супроводу навчального процесу в 8 – 9 класах та 10 – 11 класах;

- недостатня кількість кваліфікованих вчителів, які можуть викладати допрофільні предмети, або курси за вибором;

- не завжди реалізується принцип наступності від початкової ланки освіти до старшої школи;

- забезпеченість у допрофільних класах підручниками та навчальними посібниками з географії не відповідає вимогам Кабінету Міністрів України та наказу Президента України щодо забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів відповідними засобами навчання для 12-річної освіти;

- потребують удосконалення кабінети географії допрофільного та профільного навчання загальноосвітніх навчальних закладів.

У процесі функціонування загальноосвітніх навчальних закладів особливу увагу потрібно звернути на інформаційний аспект з географії, який допоможе учням у виборі майбутньої професії. На наш погляд, у 8 – 9 класах необхідно будувати урок так, щоб він слугував і матеріалом для подальшого набуття знань про спеціалізацію географії. Таким чином, учитель цілеспрямовано та послідовно буде допомагати учням у прийнятті рішення з питань професійного самовизначення, а значить, і свідомо обирати навчальний профіль у старшій школі. Наголосимо, що усвідомлення учнями інформації профорієнтаційного характеру буде ефективним, якщо враховувати певні психолого-педагогічні умови.

По-перше, учні мають сприймати профорієнтаційний матеріал як доступний та такий, що відповідає віковим та освітнім особливостям школярів. Не потрібно зловживати інформацією для учнів, а навпаки зробити все для того, щоб особистість зацікавилася географічною наукою. По-друге, інформаційний матеріал має нести не тільки доступну, а й об'єктивну професійну спрямованість. Необхідно розкрити невідомі для учнів можли-

ДОПРОФІЛЬНА ПІДГОТОВКА УЧНІВ З ГЕОГРАФІЇ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

вості географії та спрямованість її напрямів в умовах ХХІ століття. По-третє, підібрати форми та методи подання інформації, які слугуватимуть активізації розумової діяльності учнів, їх активному сприйняттю на уроках географії. І на останок, уся допрофільна профінформаційна робота має проводитися систематично протягом навчальної діяльності школярів у 8 – 9 класах.

Багатовікова практика показала, що в системі шкільної освіти мають створюватися педагогічні умови для здійснення та впровадження школярами своїх інтересів, здібностей, що дозволить їм у майбутньому реалізувати індивідуальні життєві плани. Більшість учнів (майже 70%) обирають ті предмети, які сприятимуть їх спеціалізації, тобто визначитися з профілем, за яким вони будуть навчатися і глибоко засвоювати знання.

Отже, згідно принципам організації допрофільної підготовки, необхідно реалізувати освітні технології навчання географії на засадах діагностики та корекції навчально-виховного процесу; створити умови для диференціації змісту навчання учнів з урахуванням побудови індивідуальних особливостей та можливостей відповідно до їх здібностей; забезпечити наступність допрофільної підготовки учнів та профільним навчанням географії у старшій школі.

Організацію допрофільної підготовки необхідно структурувати за окремими проблемами. Звернемо увагу на те, що процес діяльності педагога може здійснювати самостійно з урахуванням рівня підготовки учнів та наявності того чи іншого профілю навчання в школі. Важливо враховувати традиції та особливості роботи навчального закладу, рівень професіоналізму педагогічних кадрів, наявність методичної літератури тощо.

У педагогічній науці накопичено великий досвід зовнішньої диференціації, який допомагатиме в дидактичному плані організації навчального процесу в загальноосвітніх навчальних закладах. Процес профілізації має враховувати психолого-педагогічні умови, які сприятимуть одержанню повноцінних, якісних знань та вмінь на уроках географії. Важливою умовою є типовий навчальний план, який має забезпечувати варіативність шкільної освіти і відповідати таким вимогам: системність вивчення навчальних предметів; наступність загальної середньої та вищої освіти; різноманітність профільних напрямів навчання; педагогічні умови створення галузей освіти; включення санітарно-гігієнічних вимог до засобів навчання та норм учіння; включення педагогічних умов до самовдосконалення та творчої особистості у навчальному процесі.

Типовий навчальний план включає два компо-

ненти освіти: інваріативний та варіативний і визначає норми для всіх загальноосвітніх навчальних закладів (перелік предметів, що вивчаються на базовому рівні; кількість обов'язкових годин; максимальне навантаження у процесі вивчення предметів, що вивчаються на базовому та профільному рівні).

Враховуючи мету розв'язання допрофільної підготовки і профільного навчання, потреба у розробці навчально методичного забезпечення варіативного компонента географічної освіти поступово зростає у руслі занять за інтересами, факультативних, курсів за вибором.

Допрофільна педагогічна підготовка сприяє самовизначенню учнів основної школи, які будуть обирати майбутні напрями профільного навчання, а відтак удосконалювати їхню професійну спрямованість. Допрофільна підготовка учнів, це не самостійна система, а як підсистема профільного навчання і виконує підготовчу функцію [1].

У загальноосвітніх навчальних закладах важливою є організаційна робота, яка передбачає систему заходів з педагогічного діагностування та корекції учнів з метою визначення їх професійних інтересів. Для розв'язання цього досить складного питання необхідно надати можливість учням 8 – 9 класів визначитися у виборі профілю за допомогою варіативного компонента.

Загальноприйняті категорії педагогіки “знати”, “вміти”, “розуміти” тощо, є неприродними в нових умовах навчання. А відтак ми пропонуємо такий підхід в умовах допрофільного навчання географії:

- удосконалити обов'язковий мінімум у допрофільній підготовці учнів з предметної конкретизації мети навчання географії;

- у процесі навчання перед учнями ставити мету географічного змісту, за якою має відбуватися відбір даного змісту, який буде відповідати конкретній меті і буде корисним у профільній школі;

- удосконалити шкільні підручники з географії в основній школі та, за можливістю, вивчати їх на базовому, підвищеному і поглибленому рівнях [2, 3].

Випускник основної школи має здійснити вибір профільного навчання у старших класах, а відтак виникає потреба організувати предметні курси (в даному випадку з географії), які не просто допоможуть сформувати стійку мотивацію учня, а й дозволять йому самовизначитися у виборі майбутньої професії, адекватній його здібностям та бажанням. Такий аспект необхідно враховувати педагогу, позаяк це допоможе розв'язати низку проблем навчально-виховного діалогу між учнем та вчителем і сприятиме формуванню якостей

ДОПРОФІЛЬНА ПІДГОТОВКА УЧНІВ З ГЕОГРАФІЇ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

особистості у його самовизначенні, дослідження самовизначення особистості пов'язані з підготовкою учнів до профільного навчання. Зазначимо, що велика роль у підготовці учня до вибору професії належить й самовихованню – свідомій та систематичній роботі над собою з метою удосконалення своєї здатності до майбутньої професії [2].

Якісне функціонування у шкільному навчанні допрофільної та профільної підготовки учнів процес складний і потребує значної перебудови всієї освітньої системи на засадах нових типових навчальних планів, навчально-методичних комплектів тощо. Під навчально методичним забезпеченням змісту географічної освіти та організації навчально-виховного процесу потрібно розуміти практично орієнтовані наукові дослідження та науково-методичну практичну діяльність учнів, яку вони зможуть застосовувати у житті. Допрофільне навчання географії у загальноосвітніх навчальних закладах це той фундамент, на якому має вибудовуватися у подальшому життєва лінія школярів.

Враховуючи те, що у 2009 – 2010 навчальному році учні будуть переходити на профілізацію навчання, необхідно визначити та оптимізувати профілі на рівні загальноосвітнього закладу, району, міста; створити навчально-матеріальну базу для повноцінного профільного навчання учнів; визначитися з варіантами організації профільного навчання з урахуванням особливостей та можливостей загальноосвітніх шкіл; своєчасно забез-

печити підвищення кваліфікації педагогічних кадрів в умовах шкільного профільного навчання; розробити навчально-методичні комплекти; проводити роз'яснювальну роботу з учнями, педагогами та батьками.

Висновок. Перед Міністерством освіти і науки України та Академією педагогічних наук України постають питання допрофільної підготовки учнів як з географії, так і з інших предметів, розв'язання яких потребує великої напруги в усіх освітянських ланках, а також взаємодії спеціалістів всіх рівнів національної системи освіти України. Досягнення певних соціальних результатів, у тому числі всебічного розвитку особистості, можливе лише на засадах інноваційної стратегії, інтенсивного науково-технічного розвитку виробництва та розвитку продуктивних сил держави.

1. Т.К.Полонська, В.І.Кизенко, Г.А.Лашевська *Упровадження допрофільної підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів: Методичні рекомендації.* – К., 2008.

2. Топузов О.М. *Розвиток розумових здібностей школяра на уроках географії // Рідна школа.* – 2007. – №1. – С. 60 – 63.

3. Топузов О.М., Тищенко Л.В. *Економічна і соціальна географія світу: Підручник для 10 кл. загальноосвітніх навчальних закладів.* – К.: Зодіак – ЕКО, 2005. – 2008.

23 серпня 2008 року

День Державного Прапора України

“У саяві тім розпростуйте рамена –
І хай святиться наша боротьба
За славу синьо-жовтого знамена,
Безсмертя Гімну й Тризуба-герба

Святого неба голубу безмежність,
Пшеничне море золотих степів
Освятчує державна Незалежність
Віднині, прісно і вовік віків!

Слава Україні!

уришок з вірша “Незалежність”

Віктор Романюк

*поет, публіцист, громадський і культурний діяч
м. Стрий*

“Прапор Руси повіває
Синьо жовтим золотом тканий,
А на нім завіт сіяє
Мономахом ще нам даний.
Гей! Єднайтесь рідні діти,
Бо в єдності наша сила –
Єдність може лиш злучити,
Що незгода розлучила.”

Мстислав Рус

